

gyldighed. Han er naturligvis heller ikke blind for, at Grundtvig fortolkede kendsgerningerne på sin egen, undertiden højst subjektive måde, hvilket også belyses i forf.s lærerige afhandling om Grundtvig 1848—50 (Grundtvig-Studier 1950). I denne forbindelse er det ikke uden interesse at eftergå Grundtvigs ejendommelige forhold til den engelske empirisme, behandlet i Henning Høirups disputats om Grundtvigs Syn på Tro og Erkendelse (1949), som forf. formodentlig ikke har kunnet nå at benytte.

Poul Bagge.

I anledning af junigrundlovens hundredårsjubilæum har den for sine banebrydende arbejder i svensk forfatningshistorie kendte Lundeprofessor Fredrik Lagerroth udgivet en bog om *Tyskt och nordiskt i Danmarks förfatningsutveckling 1660—1849* (1949). Hvad der interesserer forf. er især forfatningsdiskussionen indenfor monarkiet i 1830erne og 1840erne, som han med rette mener ikke hidtil er påagtet tilstrækkeligt af danske historikere. En analyse af et udvalg af indlæg i denne debat, herunder forhandlingerne på rigsforsamlingen, optager hovedparten af bogen. I et par indledningskapitler, skrevet væsentlig på grundlag af foreliggende fremstillinger, føres udviklingen frem fra 1660 til provinsialstændertiden, og her som overalt i værket er hovedsynspunktet det i titlen angivne. Forf. prætenderer altså ikke at have behandlet sit omfattende emne tilbunds. Han vil, idet han betragter forfatningsudviklingen i det væsentlige som et isoleret fænomen, uden hensyntagen til dens sociale og økonomiske forudsætninger, på basis af en mere foreløbig undersøgelse rejse problemer og trække hovedlinier op. Det er derfor en selvfølge, at der kan indvendes en del mod forf.s fremstilling og føjes adskilligt til, men da professor Bøggild-Andersen i Statsvetenskapligt Tidskrift 1950 har recenseret bogen udførligt, skal den her kun gøres til genstand for en kort omtale, delvis i tilslutning til nævnte anm.

Professor Lagerroths skrift, hvis benyttelse vanskeliggøres af mangel på registre og detaljerede kildehenvisninger, repræsenterer en forståelig og vistnok i og for sig berettiget reaktion, dels mod nogle danske historikers tilbøjelighed til at bagatellisere kontrasten mellem tysk og dansk i Danmark i det første århundrede efter 1660, dels mod den beundring for det enevældige styre, som især Hans Jensen har givet udtryk. I begge henseender går forf.s reaktion dog efter anm.s mening for vidt. Han har i for høj grad antaget nationalliberale synsmåder, hvilket bl. a. viser sig i

hans uforbeholdne tilslutning til Orla Lehmanns historiske exposé i hans tale på Falster 1841 (s. 61 f.). Det mørke billede af den danske befolknings servilitet og moralske fornædning under enevælden, som forf. i tilknytning til Sars tegner (s. 24 f.), må kompletteres med Suhms forfatningsforslag fra 1772 og adskillige andre vidnesbyrd om kritisk holdning overfor det absolutistiske system før 1830, og de svagheder i enevældens landbopolitik, forf. så stærkt fremhæver, har jo som af Falbe Hansen og andre påpeget bl. a. deres rod i internationale konjunkturer, der ikke kunde påvirkes af regeringssystemet. I national henseende karakteriserer forf. den ældre danske enevælde (indtil sidste del af 18. årh.) som «camouflage för brutal tysk expansion». Også her er linierne trukket vel hårdt op. Når forf. vil gøre de store landboreformer og specielt de bondebeskyttende træk i disse til hovedpunktet i danskhedens reaktion (s. 25 f.), kan det indvendes dels, at bondebeskyttelsens grundprincipper blev knæsat af lovgivningsmagten allerede under Christian V, dels at den danske Iver Rosencrantz ikke mindre end de tyske Plessener ønskede stavnsbåndets indførelse, danskhedens forkæmper Guldberg dets bevarelse, mens tyskfødte eller tyskdannede godsejere og høje embedsmænd arbejdede i allerførreste række på frigørelsesværket; dette sidste forhold er forf. iøvrigt selv inde på. I det hele taget bør man nok vogte sig for at overvurdere de nationalt og socialt uheldige følger af den tyske immigration og af tyskernes indtrængen i regering og forvaltning. En del af de indflyttede herremænd praktiserede sikkert deres hjemlands syn på bonden (s. 22), men var nogle af de danske, især de nye borgerlige godsejere meget bedre? Problemet er ikke tilstrækkeligt belyst og sikkert umuligt at udrede tilbunds. Hvad specielt kongerigets styrelse og retsforhold angår, må det ikke glemmes, at den danske retstradition takket være Danske Lov blev bevaret udenfor selve det forfatningsretlige område.

Med denne fra forf.s opfattelse noget afvigende vurdering af den tyske indflydelses betydning skal naturligvis ikke benægtes, at hans problemstilling er velbegrundet. Den viser sin frugtbarhed under hans gennemgang af forfatningsdiskussionen efter 1830. Slutresultatet, at junigrundloven hovedsagelig blev formet efter vesteuropæisk mønster, er jo kendt nok, men det er idetmindste for en ikke specielt forfatningshistorisk kyndig belærende og inspirerende at følge forf.s redegørelse for nordiske og tyske forfatningsideers skiftende rolle i den konstitutionelle debat indtil 1849. Hidtil lidet påagtede indlæg fremdrages og gammelkendte sættes i ny belysning, bl. a. takket være forf.s fortrolighed med norske

og svenske forfatningsforhold. At han kommer udefra til stoffet giver hans synspunkter friskhed men også nu og da nogen skævhed, som når han — vel forledt af adelskonstitutionalismens betydning for svensk forfatningsudvikling — vil forklare den danske enevældes fald med, at den ikke var gennemført i hertugdømmerne (s. 29 f.). Forf. fremhæver, at det var ganske bevidst, når man tilsidst med junigrundloven tog afstand fra de norske og svenske og dermed tillige fra tyske forrevolutionære forfatningsprincipper ved at indføre fuld ministeransvarlighed efter vest-europæisk forbillede, ved at opgive enhver form for stændervalgret og ved at give rigsdagen overvægten i forholdet til kongen. Det er ikke det mindst værdifulde ved bogen, at den så stærkt understreger, at grundlovsfædrene vidste hvad de gjorde. Selv om resultatet blev udpræget doktrinært, havde — således dømmer den kyndige forfatter — de ledende danske samfundslag i løbet af et par årtier nået at leve sig ind i doktrinerne. Den danske forfatningsdiskussion i 1830erne og 1840erne lå på et højt plan, og de liberale gik vel forberedte til grundlovsarbejdet.

Professor Lagerroths fag er statskunskap og han nærmer sig problemerne fra en anden synsvinkel end almindelige historikere. Netop derfor har de meget at lære af ham. Hans bog kan give danske anledning til med en vis misundelse at betænke, hvad hans herhjemme som universitetsfag ukendte disciplin har betydet for udforskningen af Sveriges historie, ikke mindst gennem de tilskyndelser, der er udgået fra professor Lagerroths egne arbejder.

Povl Bayge.

Blandt de mange litterære Planer, som Kirkehistorikeren Oluf Kolsrud maatte efterlade ufuldførte ved sin Død 1945, var ogsaa en Udgave af Biskop Johan Nordahl Bruns Visitatsbog. Først nu er det lykkedes hans Broder, Professor Sigurd Kolsrud i Samarbejde med flere andre at faa den udsendt (*Johan Nordahl Brun, Visitats-Journal 1794—1812* i *Bibliotheca Norvegiæ sacræ XIX*, Oslo 1951). I stigende Grad er i de senere Aar den historiske Værdi af Visitatsoptegnelser blevet erkendt, og som i lignende Tilfælde forelægges der ogsaa her et betydningsfuldt Stof særlig til Belysning af norske Kirke- og Samfundsforhold. Nok saa væsentlige er dog de Bidrag, Bruns Visitatsjournal direkte og indirekte indeholder til Karakteristik af den skarptskaarne, temperamentsfulde Bispeskikkelse. Man faar et endog særdeles anskueligt Billede af hans utrættelige Færden i det udstrakte Bergen Stift med